

LOEK KESSELS

*Een kusje
op je ziel*

Het tragische levensverhaal van *Lieve Mona*

LOEK KESSELS

EEN KUSJE
OP JE ZIEL

*Voor pappa,
voor Claudia en
voor Katinka.*

Met liefde en warmte.

Inhoud

Vooraf	11
Bloem	17
Herinneringen	19
Mijn beschermengel	25
De oorlog	31
Honger, kou en ellende	38
1944: De hongerwinter in Amsterdam	44
De goede Duitser	47
Mama komt terug	52
De verandering	60
De angst	73
Het schuldgevoel	81
De eenzaamheid	91
De onmacht	100
Uitstrooiing	105
Het keerpunt	107
Mijn eerste liefde	119
De verwarring	128
Op de vlucht	137
Alles behalve de waarheid	147
De Linnaeusstraat	154
Herademen	166

Nieuwe plannen	174
Voorbij	181
Claudia	193
Rimburg	196
Het mes	204
Jef	206
Eenentwintig	213
Mijn trouwdag	226
Het getrouwde leven	238
Venray	246
Mijn eerste roman	251
Heerlen	257
Kerstmis 1958	265
Katinka	267
Mijn beschermengel	277
Een moeilijke terugblik op mezelf	281
De navelstreng	285
Vrij, maar getraumatiseerd	293
Ten slotte	301
Dankwoord en Verantwoording	303

Gedichten

Mijn geboorte	17
Pop	30
Eenzaam	104
Pappa	106
Droomprins	118
Ontwaken	127
Een kusje op mijn ziel	159
De wind zingt...	195
Zonder jou	203
Schaakspel	212
Stil...	276
Moeder	298

VOORAF

Dit is het verhaal over een deel van mijn leven. Ik heb het nooit willen schrijven.

Als ik de zinnen die misschien toch een boek zullen worden, uiteindelijk op papier ga zetten, wordt het me duidelijk dat ik mezelf al die jaren krampachtig heb willen beschermen.

Bescherming tegen mijn naaktheid, mijn kwetsbaarheid, die er vanaf het ogenblik van uitgave absoluut zal zijn en waar-
tegen ik me niet zal kunnen verdedigen. Te veel mensen kennen mijn naam, kennen mij.

Hier, in mijn Spaanse huisje, ver weg van waar alles zich afspeelde, voel ik die bescherming nog. Hier, tussen de heuvels en de zee, tasten deze eerste regels moeizaam naar een uitweg.

De laatste maanden heeft de gedachte zich langzaam opgebouwd om dingen, gebeurtenissen, op papier te zetten. Ze hebben mijn leven gevormd, mij gevormd, tegen wil en dank. Naarmate een mens ouder wordt komen herinneringen terug, vaak ongewenst.

Ja, mijn moeder dronk!

Ik heb de schaamte en het zoeken naar uitvluchten nu, na zoveel jaar, achter me gelaten. Zoveel schaamte en zoveel uitvluchten.

Een verwerking? Gaat de wandeling door en de terugkijk op mijn leven een genezende medicatie worden, een helende werking op alles wat ik diep in mezelf heb weten weg te stoppen uit puur zelfbehoud?

Als ik eerlijk ben: ik denk het niet. Er is te veel gebeurd.

Een leven met een moeder die alcoholist is geweest tot op de dag van haar dood, is niet niks. Ieder kind, iedereen die dat heeft meegemaakt, zal het herkennen en erkennen.

Ik denk ook dat ik daarom de dingen wil opschrijven. Het is een delen van gevoelens met anderen die de mijne herkennen. Kinderen, partners, familieleden van alcoholisten en andere verslaafden. Want onze gevoelens komen voor een groot deel overeen, ze raken elkaar. De frustratie, de twijfel, de pijn, de onmogelijkheid te ontsnappen aan spanningen en aan een abnormaal leven dat langzaam normaal is geworden.

De schaamte, de uitvluchten, de isolatie. Het balanceren van je geest op een draad die elk moment kan breken. Want dat brengt het leven met een verslaafde met zich mee. Het leven wordt ongrijpbaar. Elke dag, elke minuut is beladen, alsof er een ongeleid projectiel aanwezig is, verstopt in een donkere hoek van de kamer, in een dreigende steeg van een stad waarin je gefrustreerd en op de vlucht rondloopt.

Ik wil deze zinnen delen met die anderen die het herkennen en wellicht denken dat zij de enige zijn, zoals het ook mij is vergaan. Kinderen, jonge mensen, maar ook ouderen die zijn achtergebleven met hun onuitwisbare herinneringen.

Herinneringen die littekens hebben veroorzaakt. Littekens op en scherven in je ziel. Je sluit je nog steeds op in jezelf wanneer je dat nodig hebt.

Ik wil die anderen vertellen dat ze niet alleen zijn, dat ze niet de enige zijn. Dat het belangrijk is in jezelf te blijven geloven, de frustratie achter je te laten zo gauw je dat kunt.

Het is goed en belangrijk om erover te praten. Tegenwoordig zijn daar meer mogelijkheden voor, alhoewel nog lang niet iedereen daarvan op de hoogte is. Er zijn praatgroepen, zoals Al-Anon, voor ouders, partners, familieleden en vrienden van alcoholisten en andere verslaafden, en Alateen, speciaal voor (tiener)kinderen van alcoholisten. En verder, nu ook in Nederland: ACA (Adult Children of Alcoholics). Allemaal anonieme, serieuze zelfhulpgroepen in verschillende steden en regio's van ons land. In mijn tijd waren die instellingen er niet.

Mijn leven... Ik moet bepaalde gebeurtenissen verwerken. Schoon schip maken. Met de billen bloot.

Met mijn vroegere huisarts heb ik sommige dingen kunnen bespreken. Toen ik hem een paar jaar geleden, in een poging mezelf ervan te overtuigen, vertelde dat 'ik alles verwerkt had', concludeerde hij: 'Je hebt het wéggewerkt, niet verwerkt.'

Ik protesteerde. Het deed me immers allemaal niets meer? Niet zoals toen! Maar hij had gelijk. Dat besef je pas later. Ik ben geen 'alcoholic' geworden, maar een 'workaholic'. In mijn werk hoefde ik niet te denken, hoewel ik in mijn rubriek 'Schrijf 't maar aan Mona', die vijftientig jaar lang in het weekblad *Story* verscheen, steeds opnieuw werd geconfronteerd met bepaalde gebeurtenissen uit mijn leven. Ik herkende ze.

De mensen die erover schreven vertrouwden me. Dat ontroerde me en ik begreep hun gevoelens alsof het de mijne waren. Daarom kon ik ook antwoorden. Warmte geven en een beetje troost, al was het op papier in een beperkt aantal regels.

Soms kwam er een antwoord: 'Mona, hoe weet je dat? Het heeft me zoveel goed gedaan, jouw begrip.'

Alleen kon en mocht ik niet over mezelf schrijven. Toen nog niet.

Nu, na al die jaren, besef ik ook dat het mij evenveel goed heeft gedaan. De herkenning. Het voorzichtige omgaan met de kwetsbaarheid. De echo van begrip en warmte tussen lotgenoten.

Tussen de muren van mijn Spaanse huisje, ver van waar het allemaal gebeurd is, kan ik nu eindelijk veel op papier zetten om het te delen met wie het herkent en nodig heeft. Met mijn dochter, die er recht op heeft. Met een paar echte vrienden misschien?

Maar ik ben ook bang, omdat ik mezelf opnieuw kwetsbaar ga maken. Ik ben veel te lang kwetsbaar geweest. Ik ben bang voor mijn woorden, mijn zinnen, mijn gevoelens die op papier gaan komen.

Gestolde lava, nu vloeibaar geworden op z'n weg uit de krater. Opgekropte, samengeklonterde pus die zijn weg uit het abces moet vinden.

Het meest bizarre is wel dat ik op dit moment, terwijl ik een begin moet gaan vinden van wat ik wil doen, de lichamelijke pijn onderga van een daadwerkelijk kaakabces. Al vijf dagen slik ik de antibiotica die mijn Spaanse tandarts me heeft voorgeschreven. Ze moet de kies trekken, heeft ze gezegd. De onderliggende infectie duwt hem al omhoog volgens haar.

De antibiotica doen niet wat ze ervan verwacht. Ik krijg er nog vijf dagen bij voordat de extractie zal plaatsvinden. Nog vijf dagen van moeheid en veel pijn.

Ik heb mijn achternichtje Nicole, die in Nederland tandarts is, gemaïld. Wat kan ik het beste doen? Kan de kies toch gespaard blijven? Ik wil hem niet kwijt.

Nicole, die een en ander weet over mijn leven en mijn weifelend besluit het op papier te zetten, mailt terug: ‘Het abces moet er toch uit. Twee extracties die samenvallen, misschien? Toeval? Denk daar eens over na!’

Ik denk erover na.

Geest en lichaam zijn één. Maar zo overduidelijk? Ik wil de kies houden. Maar uiteindelijk moet hij er toch uit om de weg vrij te maken. Je woorden blijven me bij, Nicole! En dank je wel...

Verwerken? Ik denk het niet. Als de pijn er alleen maar minder door zou kunnen worden, als mijn verhaal anderen zou kunnen helpen, dan ga ik hier niet voor niets opnieuw doorheen.

Er resten mij nog twee laatste opmerkingen. Het ‘buitenshuis’-leven van mijn moeder is een apart boek op zichzelf. Dat is het ook geworden: een biografie, *Leonie*, een lijvig document geschreven en gepubliceerd door historicus Gerard Aalders. Het is me onmogelijk geweest alle feiten daaruit te achterhalen. *Wahrheit und Dichtung?*

Ik ben me ervan bewust dat haar leven, vanaf haar geboorte tot haar dood, een essentiële rol heeft gespeeld in háár ontwikkeling en gedrag. Daar kan en mag ik niet over oordelen. Ik kan me alleen maar beperken tot de gebeurtenissen in mijn eigen leven: mijn leven, mijn gevoelens, zoals ik het allemaal heb ondergaan.

Ten slotte: ik schrijf dit boek vanuit mijzelf. Ik heb een broer, zodat ik af en toe het woordje ‘wij’ zal moeten gebruiken wanneer dat ter sprake komt of nodig is. Maar ik wil niet voor hem praten. Hij heeft zijn eigen leven en dat wil ik respecteren.

*Loek Kessels,
Rojales 2017*

BLOEM

In mijn kamertje hing een ingelijste prent: een veld waarop bloemetjes hand in hand dansten. Ik was dat vrolijke, met het stralende gezichtje, dat lila-roze, de derde van links! Ik wist het zeker: zó was het gegaan! Mijn vader bevestigde het.

MIJN GEBOORTE

Ik ben geboren in het hart van een bloem
op de dag dat een koesterende voorjaarszon
mijn blaadjes voorzichtig open kuste.

En ik was zo vol liefde.
Een diep, sereen gevoel weerkaatst in
alles om me heen.
De wind, het gras, de andere bloemen
in het veld vertelden dat ik welkom was.

Ik stelde mijn hart open, zodat de
gouden, fijne draadjes zichtbaar werden
voor ieder die het wilde zien.
Teer en kwetsbaar, in puur vertrouwen.

Op die dag liepen mijn ouders langs.
In mijn kleinheid
voelde ik een diep verlangen
bij ze te zijn. Geborgen.

Ik had een stem! Nog zacht, dat wel...
En ik riep zo hard ik kon:
'Pluk mij, pluk mij... Ik zal alle dagen
lief zijn!'

De man, die mijn vader werd, bleef staan.
Hij luisterde.
'Wat hoor ik?' vroeg hij. 'Kan dat
bloemetje praten?'
Hij boog zich over me heen.
Het voelde vertrouwd.

'Ik zal alle dagen lief zijn', fluisterde ik nu.
En ik werd gehoord.
Ik werd geplukt met voorzichtige handen.
Mijn leven begon...

HERINNERINGEN

Mijn moeder had alle ingrediënten binnen haar bereik om een volmaakt en grenzeloos gelukkig leven te kunnen leiden.

Ze had een man die haar aanbad en niet alleen hij. Door haar veelheid aan talenten, haar intelligentie, charme en een ongelooflijke schoonheid wist ze iedereen om zich heen aan haar te binden.

Geboren in Duitsland, niet ver van de Nederlandse grens, was ze als jonge vrouw al naar Amsterdam gekomen, waar ze mijn vader ontmoette. Hij: veertien jaar ouder dan zij, jarenlang vrijgezel, oudste zoon in een welgestelde familie en inmiddels een geslaagd zakenman.

Zijn twee jongere broers hadden mogen studeren. Zo noemden ze dat, als je in die tijd een hbs-opleiding had. En zelfs de drie zussen, ongelooflijk in die jaren, hadden na de lagere school 'door mogen leren', wat dat ook inhield.

Mijn vader heeft het nooit kunnen verkroppen dat zijn vader, mijn opa, hem als vanzelfsprekend aan het familiebedrijf 'toevoegde'. Een oudste zoon had zijn vader op te volgen in het brood- en banketbakkersvak. Als bakkersgezel was hij daarom al jong, op 14-jarige leeftijd, naar diverse steden in Duitsland gestuurd om aan de eisen van mijn strenge opa te kunnen voldoen.

Ik herinner me verhalen van mijn vader, over Limburg an der Lahn, Frankfurt en Leipzig – in die tijd een wereldreis –

doorspekt met veel humor en de nodige heimwee naar zijn familie. Mijn vader was intelligent, net als zijn broers en zussen. Hij had ook verder willen leren. Toen mijn moeder hem in de twintiger jaren van de vorige eeuw ontmoette, was hij al gefortuneerd. Door hard te werken in zijn eigen bakkerij was hij niet alleen eigenaar geworden van een aantal brood- en banketzaken in Amsterdam, maar bezat hij ook huizen. Toch overpeinsde hij nog vaak wat hij op ander gebied had kunnen bereiken als de tijden anders waren geweest en hij een studierichting had mogen kiezen.

Mijn moeder had op jonge leeftijd al een kortstondig huwelijk achter de rug en was haar geboorteplaats ontvlucht. Ze heeft nooit veel over haar verleden verteld, behalve dat ze verreweg de beste van haar klas was en graag arts had willen worden, een beroep waar haar ouders, die een melk- en zuivelzaak runnen, de benodigde financiën niet voor hadden.

Via Straatsburg, waar gewonde militairen na de Eerste Wereldoorlog werden opgevangen en waar ze in de verpleging was beland, trok ze verder. Over haar jaren in Parijs zweeg ze, evenals over haar ontmoeting met mijn vader.

Van mijn eerste kinderjaren herinner ik me niet echt veel.

Ik weet dat ik geboren ben boven de toenmalige zaak van mijn vader in de De Clercqstraat in Amsterdam. Toen de crisisjaren hun intrede deden, besloot mijn vader in 1933 en 1934 zijn brood- en banketzaken te verkopen. De huuropbrengst van zijn overige huizenbezit stelde hem in staat te gaan rentenieren.

Wij verhuisden naar de Saxen Weimarlaan in Amsterdam-Zuid, waar mijn vroegste herinneringen liggen. Er was het Vondelpark met een snoephuisje, een speeltuintje en een zandbak. Er was de vijver in de Sophialaan, waar ik aan de hand van pappa mijn eerste wankele stapjes heb gezet op het gladde

ijs. Er was een drogist, die rollen Klene-drop verkocht. En er was de 'Vana', om de hoek, waar de wekelijkse boodschappen werden gekocht.

Mijn moeder was toneelspeelster. Onder de naam Leonie Reiman had ze jaren voor mijn geboorte, in 1926 al, opgetreden met het Schouwtoneel van Adriaan van der Horst. Ko van Dijk was een van haar tegenspelers geweest. Ze had ook haar eigen toneelgezelschap, Het Kompas, en ze stond regelmatig met bekende spelers uit die tijd op de planken, zoals Louis Saalborn, Pierre Balledux en verschillende leden van de toneelfamilie Verstraete. Ze schreef ook toneelstukken.

Soms werd er bij ons thuis letterlijk 'tussen de schuifdeuren' gerepeteerd. Albert Mol, Bob Verstraete, Hans Tiemeyer... Ik was een geïnteresseerde toeschouster als ze daar bezig waren tussen de schuifdeuren van onze salon en de achterkamer!

Er kwamen ook kunstenaars en kunstschilders over de vloer: Jan Sluyters, Theo Stiphout, zijn de namen die ik me herinner. Het moet een artistiek centrum zijn geweest, daar in de Saxen Weimarlaan, zeker gedurende de tijden dat mijn moeder vrij regelmatig thuis was. Soms was ze ook weer vaker weg. Vanzelfsprekend, als je met allerlei toneelgroepen overal in het land moet optreden.

Ik denk dat het nu het goede ogenblik is om datgene wat ik op die leeftijd niet wist en kon weten, haar 'andere leven', over te hevelen naar de biografie *Leonie* door historicus Gerard Aalders. Zijn boek over mijn moeder en haar werkzaamheden achter de schermen werd een aantal jaren geleden gepubliceerd. Of alles waarheidsgetrouw is, weet ik niet. Gerard is er jaren mee bezig geweest om aan de hand van documenten, verslagen, dossiers en al dan niet zogenaamde

getuigenverklaringen de puzzelstukken waaruit het leven van mijn moeder grotendeels bestond, aan elkaar te leggen. En zelfs hij is er niet in geslaagd haar te 'kennen', zoals hij dat zelf uitdrukte.

Ik heb de biografie ettelijke keren herlezen en ik weet ook nu nog niet wie mijn moeder was. Of ze het zelf wist? Een mysterie...

Ik wil me dan ook niet bezighouden met die puzzelstukken. Ze zijn weliswaar een deel geweest van mijn leven en de schuurvlakken ervan hebben ons hele gezin in bepaalde opzichten geraakt. Maar in mijn boek gaat het daar niet om.

Het gaat nu om mijn leven. Mijn leven met haar. De impact die zijzelf, haar karakter, haar alcoholisme op mij hebben gehad. Nog steeds vraag ik me af waarom het zo heeft moeten zijn. Mijn karma? Maar ik moet proberen niet af te dwalen.

Mama was dus toneelspeelster. Ze was getalenteerd en uiterlijk een onovertroffen mix van Greta Garbo en Marlene Dietrich, de destijds twee wereldwijd aanbeden sterren van het witte doek.

Ze was ook moeder. Maar in hoeverre haar moederrol deel uitmaakte van het moederschap? Ik vraag het me steeds vaker af de laatste jaren.

Van jongs af aan aanbad ik mijn moeder. Ik weet nog goed dat ik, als kind, op schoot werd genomen. Ik voelde haar beschermende lichaamswarmte, haar armen om me heen en ik rook het parfum dat me mijn leven lang is bijgebleven: geen zoete bloemengeur maar een fascinerend waas dat zo precies bij haar paste. 'Chypre' heette het.

Pas later besepte ik dat er bijna altijd toeschouwers waren als ze haar armen om me heen sloeg. Die knikten, oprecht getroffen door dit pure moeder-kindgeluk. Ik had er wel uren kunnen zitten, warm, beschermd en bemind.